

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataide

2020

Ville-Petteri Turkia

VÄKIVALTAINEN TAIDE

Väkivallan ja kärsimyksen kuvasto nykytaiteessa

Ville-Petteri Turkia

VÄKIVALTAINEN TAIDE

Väkivallan ja kärsimyksen kuvasto nykytaiteessa

Kirjallinen opinnäytetyöni käsittelee väkivallan ja kärsimyksen kuvaston käyttöä nykytaiteessa.

Selvitän tekstissäni väkivaltaa ja yksilön kärsimystä taiteellisissa esityksissä, etsin syitä sille, miksi nämä aiheet kiinnostavat taiteilijoita ja miten he niitä käyttävät. Toimiiko väkivallan ja kärsimyksen kuvasto heille taiteen keinona jonkin asian saavuttamiseksi tai käsittelemiseksi, vai onko taustalla mahdollisesti jotain muuta? Pyrin vastaamaan tähän kysymykseen myös omalta osaltani.

Pohdin väkivaltaa myös yleisemmällä tasolla, mitä se on ja missä suhteessa se on tekemiseeni. Tuon mukaan pohdintaan myös neljän muun taiteilijan näkemyksiä, joiden kanssa olen keskustellut aiheesta ja jotka pääsevät äänen omilla nimillään.

Väkivalta on läsnä ihmisten elämässä niin monitahoisesti, että sen hahmottaminen, saati ymmärtäminen, on hyvin vaikeaa, ja juuri siksi sen käsitteleminen paremman maailmankuvan luomiseksi on sitäkin tärkeämpää. Opinnäytetyössäni käy ilmi, että tämän kaltaisten vaikeiden asioiden esiintuominen ja tarkasteleminen on merkityksellistä jokaiselle mukana olleelle taiteilijalle. He ymmärtävät väkivallan käsitteen laajasti ja kokevat että sitä on syytä käsitellä taiteessa. Aiheen tärkeyden lisäksi merkittävää heille on itse taiteen tekeminen, joillekin henkilökohtaiset kokemukset ja tietysti taiteen vaikutus muihin. He toivovat taiteensa aiheuttavan katsojassa eräänlaisen ajattelun nyrjähdyksen, mahdollisuuden uusien näkökulmiin. Yleisö ei kuitenkaan ole asia, jota taidetta tehdessä mietitään, tai juuri tekemisen jälkeenkään, yleisö tehkään omat tulkintansa.

Lopussa pyrin vielä perustelemaan, lähdeaineistoon tukeutuen, miksi väkivaltaa ja sen eri muotoja on syytä tutkia. Mietin omaa taiteellista työskentelyäni, ja miten väkivalta jatkossa tulee olemaan siinä läsnä.

ASIASANAT:

kuvataide, väkivalta, taide, kärsimys,

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Fine Arts

2020 | 24s

Ville-Petteri Turkia

VIOLENT ART

Imagery of violence and suffering as means in contemporary arts

My thesis deals with the use of violence and suffering in contemporary arts.

In my text, I explore violence and the suffering of the individual in artistic representations, looking for reasons why artists are interested in these topics and how they use them. Does the imagery of violence and suffering act as an artistic means for them to achieve or process something, or is there some other reasons? I will also try to answer this question myself.

In addition, I reflect on violence more generally, what it is and where it stands in my own doing. I have discussed this issue with four other artists, who will be presented by their name and their views on this matter will be brought up as well.

Violence is so pervasive in people's lives that it is very difficult to perceive it, let alone understand it, and that is why treating it to create a better view of the world is even more important. In my thesis, it is clear that presenting and examining such difficult issues is important to every artist involved. They understand the concept of violence broadly and feel that it is worth discussing it in art. In addition to the importance of the topic, what matters to them, is making the art itself. And for some, their personal experiences and, of course, the influence of art on others. They hope that their artwork will cause the viewer a kind of thinking bump, an opportunity for new perspectives. However, to them the public eye is not the thing to think about when making art, or even after it has been done, the audience shall make their own interpretations.

In the end, I will try to justify, based on the source material, why violence and its various forms should be investigated. I reflect on my own artistic work and how violence will be part of it in the future.

KEYWORDS:

violence, art, visual arts, fine arts, suffering

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TAITEELLISESTA TYÖSKENTELYSTÄNI JA SEN LÄHTÖKOHDISTA	7
3 VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN	10
3.1 Väkivallan määrittely	10
3.2 Väkivalta omassa taiteellisessa työskentelyssäni	11
4 KESKUSTELUT VÄKIVALLASTA JA TAITEESTA	15
4.1 Taide ei ole ”torkkupeittopäivätikkari”	15
4.2 Väkivaltakuvaston näkeminen ja kokeminen	18
5 LOPUKSI	23
5.1 Vastauksia kysymyksiin	23
5.2 Miten jatkan aiheesta	24
LÄHTEET	26

KUVAT

Kuva 1. Esimerkki työskentelyn etenemisestä teoksessa Nosebleed (sekatekniikka kipsilevyille, lopullinen teos 120xx, 2019).	8
Kuva 2. Entertain Me, Richie 2016, litografia paperille, 42 cm x 55 cm	12
Kuva 3. Of Trials And Tribulations 2017, sekatekniikka vanerille, 122 cm x 61cm	13

1 JOHDANTO

Käsittelen opinnäytetyössäni väkivaltaa ja yksilön kärsimystä nykytaiteessa. Pyrin selvittämään, miksi nämä aiheet kiinnostavat taiteentekijöitä ja miksi he käyttävät niitä taiteessaan. Ovatko nämä heille taiteen keinoja, välineitä tai työkaluja jonkin asian saavuttamiseksi tai käsittelyyn.

Omissa töissäni esiintyy sekä kärsiviä yksilöitä että eksplisiittistä väkivaltaa tai sen jälkiä. Käsittelen itse aihetta sekä intuitiivisesti että suunnitelmallisesti. Kiinnostukseni aiheeseen on lähtenyt intuitiivisesta tekemisestä, kun olen pyrkinyt miettimään, mistä teokseni kertovat tai mitä ne käsittelevät.

Keskityn tässä tekstissä oman taiteellisen työskentelyni osalta pääsääntöisesti eksplisiittiseen väkivaltaan, eli selkeään väkivaltaan, joka on sitä kiistattomasti kaikkien osapuolien mielestä. Sivuan kuitenkin myös rakenteellista väkivaltaa: Jääkö rakenteellinen väkivalta sivuosaan eksplisiittisen, varsinkin fyysisen väkivallan jyrätessä graafisella kuvastollaan? Entä miksi itse usein koemme olevamme vain katsojia, vaikka olemme osallistujia? Väkivaltakuvasto on ollut aina läsnä taiteessa, ja eksplisiittinen väkivalta on helpommin tunnistettavissa ja selkeämmin esitettävissä kuin muut väkivallan muodot. Mitä väkivaltakuvaston käytöllä sitten tavoitellaan, ja mitä taiteilija ajattelee sen antavan katsojalle, poikkeako se jollain tavalla viihde- ja uutisväkivalta kuvastosta? Entä miten yksilön kärsimyksen tai väkivallan kautta voisi käsitellä myös universaaleja, kuten ihmisyttä, elämän arvoja tai vaikkapa kivun käsitettä?

Kaikkiin edellä mainittuihin kysymyksiini en pyri tässä vastaamaan, mutta nämä ovat niitä olennaisia kysymyksiä, jotka minua askarruttavat ja jotka vievät minua eteenpäin taiteellisessa työskentelyssäni. Minä haluan nyt avata tätä kiinnostustani aiheeseen sekä nykyisiin että tuleviin teoksiini liittyen, mukaan lukien taiteellinen opinnäytetyöni.

Tässä kirjallisessa opinnäytetyössäni pohdin kriittisesti omaa tekemistäni ja peilaan sitä muiden taiteilijoiden tekemiseen; analysoinnissa käytän hyväksi lähdeainestoa. Pohjatyönä olen käynyt dialogia neljän taiteilijan kanssa, jotka käyttävät taiteessaan väkivaltaista tai yksilön kärsimykseen liittyvää kuvastoa. Näissä keskusteluissa ja omissa pohdinnoissani käsitellään aihepiiriä, edellä mainittuja kysymyksiä, niiden merkitystä minulle sekä keskusteluihin osallistuneille taiteilijoille sitä, miten väkivalta ja yksilön kärsimys ovat osa tätä kaikkea. Keskeisimpiä lähteitäni ovat: Teemu Mäki, *Taiteen tehtävä* (2017);

Teemu Mäki, *Näkyvä pimeys* (2005); Slavoj Žižek, *Väkivalta* (2008,2009) ja Susan Sontag, *Regarding the Pain of Others* (2003).

Luvun kaksi aloitan käsittelemällä taiteellista työskentelyäni ja kerron sen lähtökohdista, miksi sitä teen ja miten. Tietylainen rujous tai karkeus kuvissa on jotain minulle tavoiteltavaa sekä sisällössä että konkreettisesti itse teoksessa. Kuvailen tekoprosessia alusta loppuun esimerkin avulla, ja käyn läpi, miten sen kautta pystyn hahmottamaan maailmaa paremmin.

Luvussa kolme pyrin ensin määrittelemään väkivallan käsitettä käyttäen hyväksi muun muassa WHO:n raporttia ja Teemu Mäen esseetä, sillä sen laajuuden ymmärtäminen on olennainen osa sekä opinnäytetyötäni että kiinnostustani. Määrittelyn jälkeen myönnän osallisuuteni väkivaltaan, pohdin tarkemmin sitä suhteessa sekä omaan taiteelliseen työskentelyyni että minuun henkilönä, ja mietin johtaako liiallinen kärsimyksen näkeminen apatiaan.

Luvussa neljä tuon esiin keskusteluja, joita kävin neljän taiteilijan kanssa väkivallasta ja taiteesta. Olen pyrkinyt tiivistämään nämä keskustelut ja esittämään olennaisimpia asioita keskusteluistamme niin että taitelijat pääsevät ääneen omalla nimellään. Tuon myös esiin huomioita lähdeaineistosta, ja suhteutan niitä keskusteluun.

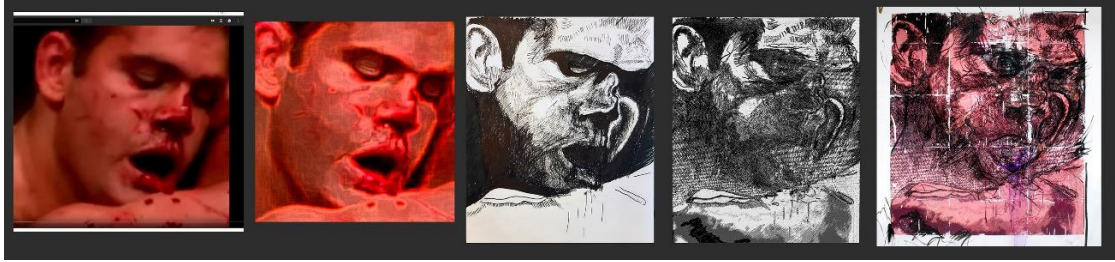
Viimeisessä luvussa viisi teen yhteenvetoa edellisistä luvuista ja esitän johtopäätöksiä sekä aiheeseen liittyviä ajatuksiani. Hahmotan lisäksi sitä, miten jatkaa tämän tematiikan parissa, sillä mielestäni väkivallasta pitää keskustella eikä vain pyrkiä perusteettomasti ja lähtökohtaisesti siitä eroon.

2 TAITEELLISESTA TYÖSKENTELYSTÄNI JA SEN LÄHTÖKOHDISTA

Omat teokseni liittyvät yleensä ihmiskuvaukseen. Niissä katsotaan ihmistä, nykyään yleensä pelkkiä kasvoja, jotka ovat jollain tavalla kärsineet, niissä on väkivallan jälkiä tai ne ovat tilassa, jonka käsittely on vaikeaa. Tunnelma ei ole rento ja lupsakka, vaan enemmän ehkä surullinen, ahdistunut tai kireä. Teoksissani en pyri miellyttämään sen katsojaa vaan tavoitteenani on, että niissä olisi elementtejä, jotka pystyisivät välittämään jonkin tunteen, hetken tai katseen, joka johdattaisi hieman syvemmälle ja antaisi tuntea myös jotain piilotettua, mitä ei välttämättä haluaisi kohdata mutta jonka olemassa oloa ei voi kieltää. Tämä on aika iso tavoite minulle, ja palautteen saaminen katsojalta tämän suhteen on varmasti hankalaa ja harvinaista, mutta sitäkin palkitsevampaa. Toivon olevani osallinen taiteessa, joka on tieteen ohella mukana vaikuttamassa myönteisesti ihmisen ymmärrykseen maailmasta ja auttamassa toimimaan tämän ymmärryksen pohjalta. Haaveilen siis Teemu Mäen tavoin taiteesta, jonka vaikutus yksilöön ja yhteiskuntaan olisi ”mahdollisimman suuri, käänteentekevä”.¹

Toteutan teokseni yleensä erilaisille levyille, paperille tai kankaalle, ja välineinä käytän erilaisia piirustimia, maaleja sekä grafiikan keinoja. Itselleni viime aikoina on ehkä suosituimmaksi tavaksi muodostunut hyvinkin sekalainen tekniikka. Luonnostelen siinä paperille valokuvasta, jonka olen ottanut jostain mediasta yleensä kännykällä esimerkiksi dokumentista tai vaikkapa vapaaottelusta. Tämän jälkeen siirrän molemmat tietokoneelle ja käsittelen niitä päällekkäin, kunnes olen tyytyväinen lopputulokseen. Monesti mietin, että tässä vaiheessa teos voisi jo toimia, mutta haluan kuitenkin päästä vielä konkreettisesti työstämään teosta ja saada siihen kädenjälkeni. Niinpä tulostan kuvasta peilikuvan ja siirrän sen edelleen jollekin maalaus pohjalle kuvansiirrolla, eli tuloste liimataan lakalla tai jollain muulla sideaineella pintaan johon kuva halutaan siirtää. Tämän jälkeen sen annetaan kuivua ja varovasti hangataan paperi pois kostuttamalla sitä välillä, niin että pigmentti jää kiinni kuivuneeseen sideaineeseen. Tämän jälkeen sitten vielä maalaan tai piirrän kuvan päälle; joskus olen myös ennen siirtoa piirtänyt tai maalannut sen alle. Tämä prosessi on nähtävissä Kuva 1, jossa on erivaiheita teoksestani *Nosebleed*.

¹ Mäki 2017, 46.

Kuva 1. Esimerkki työskentelyn etenemisestä teoksessa Nosebleed (osakuva, sekatekniikka kipsilevyllä, lopullinen teos 170 cm x120 cm, 2019).

Edellä mainituin keinoin pääsen yleensä toteuttamaan itseäni tarpeeksi, saan kuvasta tarpeeksi karkean oloisen, ja olen jotakuinkin tyytyväinen lopputulokseen. Tämä on minulle jossain määrin tärkeätä, sillä haluan kuvieni sisällön karkeuden myös näkyvän jollain tavalla konkreettisesti. Ne eivät saa olla liian silotellun ja loppuun hiotun näköisiä.

Edellä kuvatun kaltaiset teokset ovat siis suunniteltuja ja määrätietoisesti rakennettuja, minulla on jo jonkinasteinen ajatus lopputuloksesta, vaikka se ei aivan yksityiskohtainen olekaan ja jätän sattumalle ja intuitiolle tilaa. Joskus teoksia muodostuu kuitenkin myös spontaanisti, sen enempää miettimättä, mitä on tulossa. Tällöin yleensä aloitan sattumanvaraisesti esimerkiksi hiilellä, musteella tai joskus pohjamaalilla tekemään jotain muotoja, seisahdun hetkeksi ja katson, mitä siinä näen. Usein ne ovat kasvot; onkin ihmiselle luontaista etsiä tunnistettavia piirteitä satunnaisesta. Löydän kasvojen piirteitä, jonka jälkeen alan vahvistamaan niitä ja tuomaan esiin minua kiinnostavia piirteitä. Usein näistä muodostuu jollain tavoin kärsivän tai väkivaltaa kokeneen näköisiä. Oli tekotapani sitten spontaani tai suunniteltu, en teosta työstäessäni yleensä mieltä aiheesta sen syvällisemmin vaan keskityn tekemiseen, välillä irvistellen ja silmiäni siristellen yrittäen nähdä ohi pinnan, löytää kokonaiskuvan ja tunnelman.

Minulla on tarve katsoa ihmistä, rakentaa hänestä kuva, joka on rosoinen ja karu ja joka ei suoraan kehu, ylistä tai muutoinkaan näytä ihmisyyden valoisia puolia. Tämä halu on mielenkiinnon kohteeni ja lähtökohta lopputyölleni. Taiteen tekeminen on minulle ihmisyyden, siis myös ja ennen kaikkea itseni, tutkimista. Taiteen tekemisen prosessin kautta pääsen ilmaisemaan joitain syviä tunteja itsessäni; niiden merkitykset ovat minulle ehkä vielä tuntemattomia, mutta tekemäni kuvan kautta pystyn aloittamaan prosessin, jossa tutkin sekä itseäni että ympäristöni tarkemmin ja suuremmalla mielenkiinnolla kuin ennen. Aiemmin olen pitkälti luottanut vain intuitiooni, ja siihen että teos sinällään on riittävä. Mutta se ei ole vienyt eteenpäin, vaan kehitys on jäänyt staattiseen tilaan tempoilemaan. Tämän opinnäytetyön kautta pääsen tutkimuksissani syvemmälle kuin koskaan

ennen, puen sanoiksi omat ajatukseni aiheesta sekä peilaan niitä muiden taiteilijoiden ajatuksiin ja tuntemuksiin, ehkä edelleen vielä palautteeseen myös opinnäytetyöstäni. Joten tämä on yksi palanen taiteellisen työskentelyni palapelissä, mutta se voi olla ratkaiseva kulmapala, jonka avulla pääsen yhä paremmin kokoamaan suurempaa, yhä paremmin hahmottuvaa mutta alati muuttuvaa kuvaa: näkemystäni elämästä.

3 VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN

3.1 Väkivallan määrittely

Väkivalta on terminä hyvin tulkinnanvarainen, eikä siitä olekaan mitään yhtä yhteistä määritelmää, joka olisi täysin kattava ja kiistaton. Käsittelen opinnäytetyössäni pääasiassa ruumiillista eksplisiittistä väkivaltaa, eli ilmeistä fyysistä väkivaltaa, joka on pääsääntöisesti niin selkeätä, ettei kukaan yleensä lähde kiistämään sen määritelmää (toki poikkeuksia tähän on). Pyrin kuitenkin määrittelemään väkivallan hieman tarkemmin.

Maailman terveysjärjestön WHO:n raportissa väkivalta määritellään nimenomaan teon eikä sen lopputuloksen kautta ja kaikki tahallinen fyysisen voiman tai vallan käyttö tai sillä uhkaaminen, joka kohdistuu ihmiseen tai yhteisöön ja joka johtaa, tai sillä on mahdollisuus johtaa, jonkinlaisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan, lukeutuu sen piiriin.²

Tässä määritelmässä on kaksi tärkeää termiä, joihin on perehdyttävä hieman tarkemmin: valta ja tahallinen. Vallasta puhuttaessa ei viitata pelkkään fyysisen väkivallan uhkaan vaan valtasuhteisiin, jolloin valtaa käyttävällä osapuolella on mahdollisuus valtasuhteen kautta vaikuttaa toisen osapuolen elämään ja toimintaan esimerkiksi pelottelun, uhkailun, laiminlyöntien, piittaamattomuuden ja tekemättä jättämisen kautta. Tähän lukeutuu muun muassa henkinen, seksuaalinen ja taloudellinen väkivalta, joista selkeitä tunnistettavia esimerkkejä ovat kiusaaminen, alistaminen ja seksuaalinen ahdistelu.

Tahallisuuden käsite onkin sitten taas hankalampi, ja tässä yhteydessä saattavat monet näkemykset mennä ristiin. Tekijä ei välttämättä miellä aina tekoa tahalliseksi, vaikka toinen osapuoli kärsisikin jollain tavalla vahinkoa. Syynä voivat olla kulttuuriset taustatekijät tai sen kaltainen teko, jonka takana on useampia osapuolia ja jonka seuraukset ovat välillisiä, ehkä jopa sukupolvia ylittäviä. Tällöin voidaan puhua rakenteellisesta väkivallasta tai hitaasta väkivallasta. Rakenteellinen väkivalta on väkivaltaa, joka on jonkin järjestelmän rakenteissa, esimerkiksi valtion, yhtiön tai kulttuurin. Sen tunnistaminen ja myöntäminen väkivallaksi voi olla paikoin hankalaa.

Teemu Mäki määrittelee väkivallan mielestäni hyvin ja kokonaisvaltaisesti sisällyttäen myös rakenteellisen väkivallan mukaan väkivallan määritelmään jopa niin laajasti, että

² Krug ym. 2005, 21.

varmasti jokainen länsimaalainen olisi siihen jollain tasolla osallinen.³ Esimerkkinä talaisesta käy sellaisten halpojen vaatteiden ostaminen tai suklaan syöminen, joiden tekemisessä on käytetty lapsityövoimaa tai muutoin kaltoinkohtelun ja huonojen työolosuhteiden kautta aiheutettu vahinkoa yksilölle tai yhteisölle. Eli tämän määritelmän mukaan yksilö tai yhteisö ei välttämättä edes tiedosta itse kokemaansa väkivaltaa, saati että hänellä olisi mahdollisuuksia puuttua siihen valtasuhteiden paineen alla, jossa keskitytään lähinnä selviytymiseen. Hitaan väkivallan määritelmä on kirjailija Rob Nixonilta.⁴ Se on osittain päällekkäinen rakenteellisen väkivallan ja Teemu Mäen määritelmien kanssa, mutta painotukset ovat enemmän ajallisia ja tilallisia, keskittyen väkivaltaan, joka ulottuu sukupolvien yli: hidasta, viiveellä esiintyvää; piilevää ja asteittain etenevää. Tämän kaltaiseen väkivaltaan liitetään ilmastonmuutos, ympäristöä hitaasti vahingoittavat tapahtumat ja prosessit, jotka muuttavat elinympäristöä muilla tavoin elinkelvottomiksi.⁵

3.2 Väkipalta omassa taiteellisessa työskentelyssäni

Minä allekirjoitan nämä laajat väkivallan määritelmät ja samalla myönnän osallisuuteni väkivaltaisuuksiin: Olen murhaaja, riistäjä ja hyväksikäyttäjä, enkä muuksi ihan heti muutu. Pääasiallisesti minun tapauksessani on kyse rakenteellisesta väkivallasta sekä hitaasta väkivallasta, joka elämäntapani kautta kohdistuu meidän yhteiskuntaamme huomommalla tulotasolla eläviin ihmisiin ja tulevaisuuden sukupolviin.⁶ Olen kuitenkin myös joskus käyttänyt fyysistä ja henkistä väkivaltaa sekä jossain määrin myös kärsinyt molemmista. Kaikkien näiden osalta voin kuitenkin miettiä toimiani ja pyrkiä parempaan; taiteellinen työskentelyni on osa tätä prosessia. Kuten varmasti jo edellisen luvun perusteella pystyy arvaamaan, olen erityisen kiinnostunut rakenteellisesta väkivallasta, mutta miksi sitten oma taiteellinen työskentelyni keskittyy pitkälti eksplisiittiseen ja lähinnä fyysiseen väkivaltaan?

Koen että käsitelläkseni väkivaltaa laajemmin minun on ensin ymmärrettävä paremmin eksplisiittistä väkivaltaa ja sen representaatioita, sillä ne ovat helposti tunnistettavissa ja jatkuvasti esillä tai saatavilla, kuten erilaiset uutiset, elokuvat, kirjat ja valokuvat. Eksplisiittinen väkivalta kiinnostaa, sitä on helpompi esittää ja siihen on helpompi suhtautua, yleensä mustavalkoisesti. Kun teen taidetta, jossa käsittelen kärsiviä, tai väkivaltaisesti

³ Mäki 2009, 19.

⁴ Nixon 2011, 2.

⁵ Klein 2018, 93.

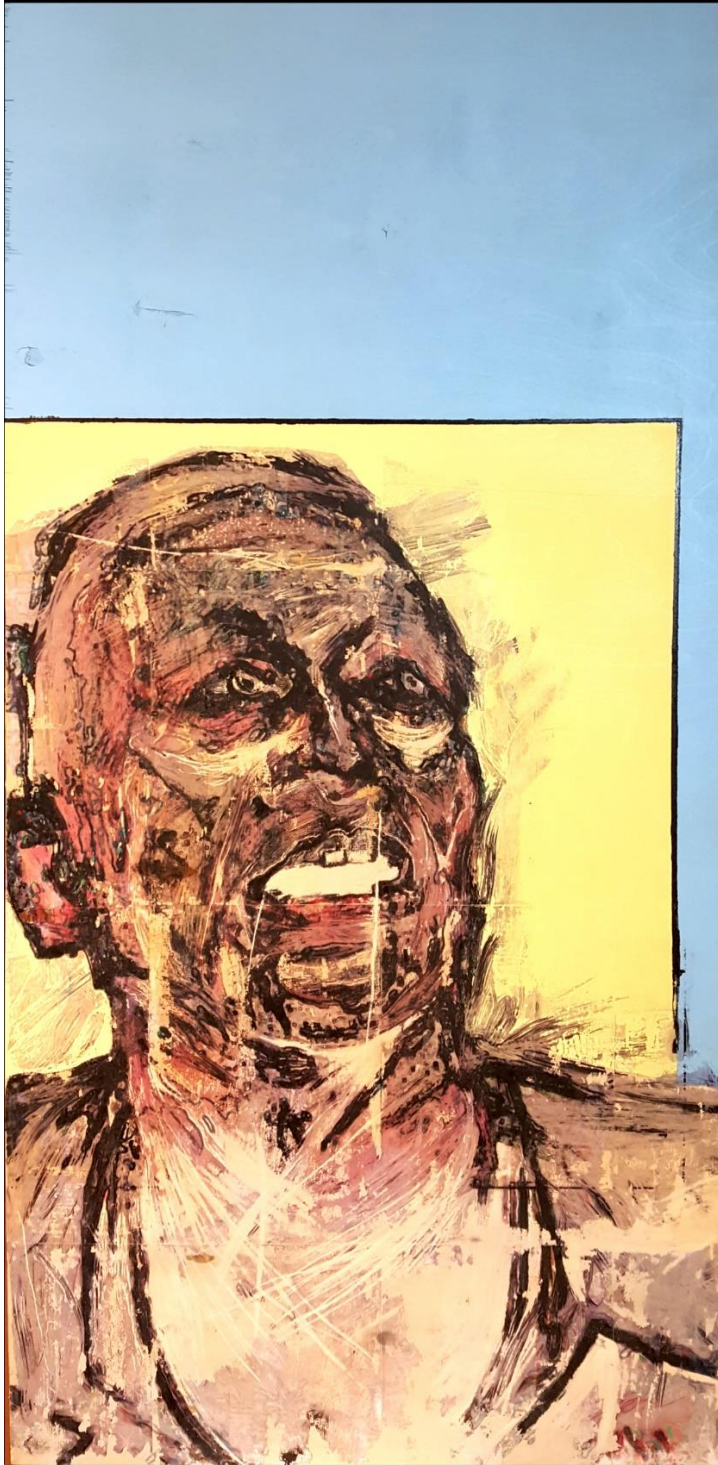
⁶ Rosling ym. 2018, 48.

ruhjottuja kasvoja (Kuva 2), se saa minut miettimään, miksi teen tätä, mitä tämä antaa minulle tai kenellekään?

Kuva 2. Entertain Me, Richie 2016, litografia paperille, 42 cm x 55 cm.

Tämä on saanut minut tutkimaan asiaa tarkemmin, olen pyrkinyt jäsentämään mielipiteitäni ja omia tunteitani. Mielipiteeni esimerkiksi vapaaottelusta on vaihdellut suuntaan, jos toiseenkin; uskon että siinä niin hyviä, kuin huonojakin puolia. Kyseinen laji tuo varmasti monelle siihen osallistuvalla vapauttavia tunteita ja henkisen kasvun mahdollistavaa kehitystä, tien parempaan elämään. On varmasti niitäkin, joille laji mahdollistaa vain oman väkivaltaisen mielihyvän tunteen täyttämisen, ja saattaa rohkaista käyttämään väkivaltaa muissakin tilanteissa. Käsittelen yleensä omissa kuvissani hetkiä, jolloin isku on otettu vastaan tai häviötä, en uhoavia poseerauksia tai voiton huumaa, joista kummastakin löytyy kuvamateriaalia runsain mitoin. Yritän ehkä tuoda esiin sitä haavoittuvaisuutta mille yksilöt itsensä altistavat, niin fyysisesti kuin henkisesti. Ottelussa asetetaan vapaaehtoisesti tilanteeseen, joka saattaa päättyä väkivaltaiseen tappioon, ja siitä on päästävä yli ja eteenpäin (Kuva 3).

Kuva 3. Of Trials And Tribulations 2017, sekatekniikka vanerille, 122 cm x 61cm.

Nämä mietinnät ovat niitä motiiveita, jotka saavat minut tekemään taidetta tässä aihepiirissä, tekemään valintoja siitä mitä hetkeä kuvaan, ja mitä kuvassa näkyy. Osin se on intuitiivista ja pohdinta tapahtuu vasta jälkikäteen, mahdollisesti vaikuttaen seuraavaan kuvaan.

Väkivaltaa on aina ollut ja väittäisin että tulee aina olemaan, niin kauan kuin puhutaan ihmisistä (homo sapiens). Fyysisen väkivallan määrä on kuitenkin vähentynyt, kun taas sen representaatiot, ja niiden näkeminen ovat merkittävästi kasvaneet, sekä suuremman tuotannon, levittämismahdollisuuksien, että kasvavan yleisön kautta (yhä useammalla on pääsy nettiin tai jonkin muun median pariin).⁷ Usein oletetaan, että ihminen voi turtua väkivaltaan, jos sitä näkee liikaa, tutkimustulokset mediaväkivallan vaikutuksista ovat kuitenkin ristiriitaisia, eikä konsensusta vaikutuksista ole. Tästä huolimatta turtumisen tunne on mielestäni jossain määrin relevantti, ja kykenen sen itsessäni tunnistamaan: Minun on vaikea järkyttyä tai suhtautua tunteellisesti maailmalla tapahtuviin hirmutekoihin. Tähän on varmasti monta selittävää teoriaa ja ajatusta. Itse olen miettinyt Susan Sontagin ehdotusta, että kuvat sinällään eivät turruta vaan toimeettomuus.⁸ Myötätunto pitäisi hänen mukaansa pystyä kanavoimaan teoksi, ennen kuin se haihtuu. Sanonta tieto lisää tuskaa pätee ehkä juuri tällaisessa tapauksessa, kun ymmärtää kärsimyksen, mutta ei löydä keinoja puuttua siihen. Tämä saa meidät kyllästyneiksi, kyynisiksi ja turhautuneiksi – apaattisiksi. Apatian ollessa perua negatiivisiksi koetuista tunteista, jotka eivät ole niin hyväksyttävä, on ehkä helpompi tarttua sympatiaan. Tällöin ongelmasta jättyädytään yleensä ulkopuoliseksi ja tyydytään voimattomasti päivittelemään tilannetta.

Tämä näkemys on lähellä omaa kokemustani, en juurikaan perusta voivottelusta ja tyhjänpäiväisistä osanotoista, ja vaikka paikoin huomaankin olevani kyyninen, en halua jäädä vellomaan asioissa, jos en aio olla vaikuttamassa niiden kulkuun. Valitsen siis apatian yli sympatian. Kuten lukija ehkä huomaa jatkuvasta asian toistelusta, hän seuraakin nyt kirjoittajan matkaa muutokseen: etsin keinoja toimia taiteeni kautta ja toimiakseni minun täytyy kehittyä ja ymmärtää paremmin, ja tässä toimii keinona keskustelu.

⁷ Rosling ym. 2018, 121.

⁸ Sontag 2004, 90-91.

4 KESKUSTELUT VÄKIVALLASTA JA TAITEESTA

4.1 Taide ei ole ”torkkupeittopäivätikkari”

Aineistonhankintaan olen käyttänyt dialogista haastattelumenetelmää. Dialogissa on tarkoitus, että tutkija ei peitä omia lähtökohtiaan ja mielipiteitään, vaan ennemminkin tuo ne julki. Tutkijan on oltava myös itse jollain tavalla sitoutunut ja sisällä samassa maailmassa keskustelu kumppanin kanssa.⁹ Saadakseni siis asiasta paremman käsityksen pyysin neljää taiteilijaa keskustelemaan kanssani taiteesta ja sen suhteesta väkivaltaan. He valikoituivat mukaan keskusteluihin koska ovat kaikki käsitelleet, ja käsittelevät, taiteessaan väkivaltaa, kukin omalla tavallaan: Henri Tuominen, Iiris Elena Rusi, Harri Pälviranta ja Juha Okko.

Määrittelin aiemmin tekstissäni väkivaltaa ja asiaa käytiin läpi myös keskusteluissamme taiteilijoiden kanssa. Olimme kaikki suurin piirtein samaa mieltä väkivallan käsitteen määritelmästä, sen laajuudesta ja muodoista. Eroa oli lähinnä terminologiassa. Esimerkiksi minun aiemman määrittelyn mukaan, rakenteellisen väkivallan alle menevät keskusteluissa mainitut kulttuurinen, institutionaalinen ja systeeminen väkivalta. Okko ja Pälviranta nostivat tässä yhteydessä esiin myös joissain tilanteissa ilmenevät omat väkivallan tuntemuksensa, jotka tulevat esiin tietyissä tilanteissa, vaikka kuinka järkevästi pyrki ajattelemaan. Uskoakseni näihin on minun lisäkseni myös muiden helppo samaisua. Moni on varmasti mielessään kironnut jonkun ja kuvitellut survovansa tämän maan rakoon, tai ehkä jotain muuta, hieman vähemmän dramaattista.

Meidän saatavillamme on valtavat määrät väkivaltakuvastoa, ja kaikki keskusteluissa mukana olleet taitelijat ovat saaneet siitä osansa eri medioista. Suurin rooli on kuitenkin fiktiivisellä väkivallalla elokuvien ja sarjojen kautta. Kukaan ei ollut kiinnostunut erityisen väkivaltaisista elokuvista, vaan voitaisiin sanoa, että kyse on aivan normaalista viihteestä, jossa esiintyy väkivaltaa. Itsetarkoituksellisesta väkivallasta kukaan ei ollut kiinnostunut, päinvastoin. Pälvirannalla on kuitenkin, asiaa tutkineena, kirjasto, jossa on hänen mukaansa paljon ”hyvin sairastakin kamaa”. Hän sanookin, että ammattitaidon

⁹ Tuomi ym. 2018, 3.1.2.

myötä, joka meillä on myös kuvankatsojana, meidän pitää pyrkiä katsomaan lähtökoh-
taisesti arvottamatta, avoimin mielin kuvallisia ja visuaalisia esityksiä, eikä suljeta niitä
pois vain sillä perusteella, että en tykkää, en halua nähdä.

Kaikilla heillä on omat mieltymyksenä taiteen suhteen, mutta kaikki olivat kuitenkin sitä
mieltä, että taiteessa pitäisi olla sellaisia tasoja, jotka jollain tavalla koskettavat, herättä-
vät ajatuksia tai uusia näkökulmia ja kysymyksiä. Se mikä on riittävä heräte tai ärsyke
itse kullekin, on tietenkin vaikea kysymys, kuten myös se, mitä sitten taiteen pitäisi he-
rättää katsoja tekemään.

Rusin mielestä katsominen on osallistumista ja katsoja on sitä kautta mukana ajattele-
massa. Uskon, että tämä pitää hyvinkin paikkansa hänen tekemänsä ja vastaavan kal-
taisen video- ja performanssitaiteen kohdalla. Jos katsoja on läsnä ja katsoo videon tai
performanssin kokonaan, hänen on vaikea olla ajattelematta asiasta jotain, vaan koke-
mus on jollain tavalla nyrjäyttävä. Tästä nyrjäyttämisestä, säväyttämisestä tai jännitteen
luomisesta puhuivat myös muut taiteilijat ja itse koen sen myös tarpeelliseksi. Joku mikä
saa katsojan vähän sijoiltaan, horjuttamaan yleisöä kuten Teemu Mäki ilmaisee.¹⁰ Täl-
löin katsoja haastetaan jollain tavalla miettimään, järjestämään ajatuksiaan uudelleen
niin että hän pystyy asettamaan teoksen osaksi omaa elämäkokemustaan ja suhteut-
tamaan sen esitystä omaan näkemykseensä. Vaikka kaikille on tärkeää, että taiteelle on
vastaanottaja, kukaan ei kuitenkaan kerro aktiivisesti miettivänsä tätä taidetta tehdessä,
päinvastoin, tehdessä ei keskitytä yleisöön tai heidän mahdolliseen reaktioonsa vaan
tekemisen prosessiin.

Olen kuitenkin lähtenyt pohtimaan väkivallan ja kärsimyksen kuvastoa taiteen keinona,
ja jos on keino, täytyy olla myös jokin pyrkimys. Tämän pyrkimyksen voidaan ajatella
olevan oman näkemyksen esiin tuominen, jokin viesti tai kysymys, henkilökohtainen
tarve tarkastella asiaa, tai vaikkapa suorasukaisesti huomion herättäminen. Voisiko vä-
kivalta ja kärsimyskuvasto sitten toimia tällä tavalla taiteen keinona?

Tuomisen mielestä väkivalta on aina ajankohtainen aihe ja sitä on syytä pohtia kriittisesti,
niin taiteilijan kuin yleisönkin, vaikka hänelle itse maalaaminen on tärkeintä. Pälviranta
on samoilla linjoilla, väkivaltaa on joka puolella ja se on ihmisen toiminnassa toistuvaa.
Hänen mukaansa taide on sellainen tila, arena, jossa meillä on mahdollisuus, jopa

¹⁰ Mäki 2017, 66.

pyyntö olla kuriton, niin on myös taiteen velvollisuus katsoa tätä asiaa ankarasti, kohdata se sellaisena kuin se on ja tarkastella voimmeko kuvataiteen keinon tehdä sille jotain. Rusi haluaa tuoda esiin kokemusta, omakohtaisuutta sekä naistaiteilijoiden näkökulmaa. Hänen mielestään nykyään on myös lempeää ja söpöä taidetta, johon on helppo samautua ja joka herättelee positiivisia tuntemuksia. Sekin on tarpeellista, mutta väkivalta on äärimmäistä ja voimakkaasti ravistelevalla on usein tehokkaampi vaikutus kuin liian pehmeällä lähestymisellä. Myös Pälvirannan mielestä voimankäyttö on ollut ”*perinteisesti hyvä keino muuttaa maailmaa*”. Okko näkee kuitenkin, että suora väkivaltakuvasto ei välttämättä ole paras väline nykypäivänä, sillä asiassa on kohtaanto-ongelma: henkilöt, joiden olisi hyvä asiaa pohtia eivät todennäköisesti päädy taidenäyttelyyn. Ja vaikka kohtaanto-ongelma kierrettäisiin taiteen alkutuotannon ajatuksella, säilyttely on voinut toimia joskus aiemmin, mutta ei enää tänä päivänä, joten tämä efekti ei tuo käsiteltäviä asioita esille hyvin. Okolle kulttuurinen väkivallankuvaus, jossa ei ole fyysisiä eleitä, on motivoivampi.

Taide alkutuotantona, eli se miten taide voi vaikuttaa yhden katsojan kautta välillisesti useampaankin ihmiseen, on kuitenkin sellainen näkemys taiteen mahdollisuuksista muuttaa maailmaa, josta vallitsi laaja yhteisymmärrys. Nähtiin, että vaikka yksittäisillä taideteoksillakin on mahdollisuus vaikuttaa suoraan yksilöön ja joissain tapauksissa sitä kautta myös laajemmalti, niin suurempi vaikutus on kuitenkin taiteella alkutuottajana. Tällöin taide vaikuttaa, Harri Pälvirannan sanoin, siemeninä siementen joukossa, ne ovat aloitteita, joiden konseptiin on mahdollista tarttua. Näin taide voi vaikuttaa ensin esimerkiksi muihin kulttuurintuottajiin ja sitä kautta välillisesti edelleen toisiin yleisöihin.

Henkilökohtaisella tasolla taiteen tekeminen voidaan nähdä keinona toteuttaa itseään, mikä lienee kaikilla taiteilijoilla jonkintasoisena pyrkimyksenä. Tällöin väkivaltakuvaston käyttäminen tietysti toimii keinona siinä missä mikä tahansa muukin, jos taiteilija jostain syystä sitä haluaa käyttää. Väkivaltakuvaston käyttämisen takana ei kuitenkaan välttämättä ole mitään henkilökohtaista, vaikka Okko epäili omalla kohdallaan kyseessä olevan jonkinlaisen peruspelon kohtaamisen, ja itsellänikin taustalla saattaa olla jotain samoja vaikuttumia, joista en ole täysin tietoinen. Meillä molemmilla on koulukiusatun tausta ja koemme esimerkiksi jonkinlaista ahdistusta tilanteissa, joissa on paljon vieraita ihmisiä, eikä oma rooli tilanteessa ole täysin selvä. Tämän kaltaiset asiat saattavat siis olla taustavaikuttimina, mutta niiden käsittelytavat ovat tietysti kokemusten tavoin henkilökohtaisia. Muilla tämän kaltaisia kokemuksia ei ollut, mutta uskon, että Teemu Mäki on

oikeassa sanoessaan, etteivät taiteilijat tai yleisö ole aina täysin tietoisia taideteoksen tai sen luoman kokemuksen maailmankatsomuksellisesta sisällöstä.¹¹ Tämä ei kuitenkaan Mäen mukaan pois sulje niiden vaikutusta tekijän tai yleisön maailmankatsomukseen.

4.2 Väkivaltakuvaston näkeminen ja kokeminen

Keskusteluissa mukana olleiden taiteilijoiden käyttämän väkivaltakuvaston estetiikassa on paljon vaihtelua jokaisen oman taiteellisen ilmaisun mukaan: Rusilla se on realistista, Tuomisella viitteellistä, Okolle dynaamisuus on ensisijaista ja Pälvirantaa kiehtoo uudistuminen. Estetiikasta ja taiteen kauneudesta puhuttaessa nostan esiin Teemu Mäen huomion, että nykyään monet ihmiset pystyvät aistimaan kauneutta ja voivat saada esteettisen kokemuksen teoksista, jotka voitaisiin määritellä myös rumiksi, sotkuisiksi tai hajanaisiksi tai jotka kuvastavat jotain inhottavaa asiaa.¹² Mäen mukaan ymmärtäminen ja tiedostaminen ovat nykyään kauneuskokemuksen alalajeja. Väitän että tämä edellä mainittu on myös kaikkien keskustelijoiden esteettinen tavoite taiteellisessa tekemisessään. Pälviranta nosti esiin väkivallan estetisoimisen laajemmin, sen problemaattisuuden ja suhteen etiikkaan. Mitä kaikkea voidaan taiteen nimissä julkaista, ja voidaanko hirveitä asioita kuvata kauniina? Näistä kysymyksissä Pälviranta itse toteaa kirjassaan *Toden tuntua galleriassa*, että ”aihe pitää kysymykset voimissaan vuodesta ja teoksesta toiseen”, tästä syystä en lähde sitä myöskään tässä käsittelemään tarkemmin.¹³ Muistutettakoon kuitenkin, että kaikki keskusteluissa mukana olleet taiteilijat olivat aika ehdottomia siinä, että taiteilijan tehtävä ei ole varoa tekemisiään ja pelätä yleisön reaktiota.

Sama yhteisymmärrys vallitsi katsojan mahdollisuudesta tulkita teosta aina omalla tavallaan, joka voi poiketa huomattavasti taiteilijan intentioista. Tätä ei kuitenkaan koettu ongelmaksi tai välttämättä edes kovin kiinnostavaksi. Yleisö tehköön omat tulkintansa. Teoksen tai näyttelyn ohessa taiteilijan ajatuksia avaavaa tekstiä pidettiin kuitenkin yleisesti ottaen hyödyllisenä lisänä, jos yleisö on kiinnostunut ja haluaa lisätietoa taiteilijan näkemyksestä. Mutta kuten Okko asian muotoili: ”Aina kun taiteilija avaa suunsa, niin vastuu siirtyy yleisölle. [-] Se ei ole tuoteseloste tai Ikean kokoamisohje”.

¹¹ Mäki 2018, 184.

¹² Mäki 2018, 180.

¹³ Pälviranta 2012, 185.

Väkivaltaisen kuvaston käyttöä taiteessa ei nähty ongelmallisena sen kannalta, että sillä voisi olla turruttava vaikutus, vaan se nähtiin ennemmin muiden medioiden ongelmana. Rusin mielestä turtuminen voi olla luonteva tapa suhtautua kuormittaviin asioihin, ja on näin ollen hieman samoilla linjoilla Sontagin kanssa, jonka ajatuksia myötätunnosta avasin aiemmin tekstissä.¹⁴ Okko huomioi, että turtumisen lisäksi väkivallalle voi myös herkistyä, ja hän mainitsee esimerkkinä oman herkistymisensä lasten kärsimykselle, varsinkin Syyrian sotaa koskevassa uutisoinnissa. Herkistymisen myötä väkivaltakuvasto käy henkisesti niin raskaaksi, että sitä ei enää pysty vastaanottamaan ja kärsimystä ei haluta katsoa. Tällöin voidaan puhua myötätuntouupumuksesta. Tätä käsittelee Susan D. Moeller kirjassaan *Compassion fatigue: How the media sell disease, famine, war and death*, hän kritisoi median tapaa käyttää sensaatiohakuksia kuvia kriiseistä ja sanoo, että ihmiset väsyvät tähän, se saa heidät sulkemaan silmänsä muulta maailmalta ja keskittymään mieluummin omiin asioihinsa.¹⁵ Okko on selvästikin samoilla linjoilla oman kokemuksensa kanssa ja tunnistaa ongelman. Hän mainitsee juuri kuplautumisen, kuinka seurataan vain omaa piiriä ja sitä mikä on mukavaa. Hän huomauttaa, että on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota ilmiön vaarallisuuteen, kaikkien tuntemana esimerkkinä käy natsien nousu.

Joten lienee turvallista todeta, että kärsimyksen ja väkivallan kuvallistaminen on vähintäänkin haastavaa, mutta silti tarpeellista. Keinoista ollaan kuitenkin eri mieltä, niin keskusteluissa, kuin myös tutkimuskirjallisuuden parissa. Moeller ehdottaa, että kärsimyksistä voitaisiin kertoa paremmin, käyttämällä kuvia säästeliäämmin ja tarinoihin sisällytettyinä oivalluksina, ennemminkin kuin esittämällä niitä kaavamaisesti ja sensaatiohakuksisesti.¹⁶ John Taylor taas esittää, että meidän pitää kuvata raakojakin totuuksia ja bruttaaleja faktoja, sillä kauheuksien puuttuminen todellisista tapahtumista ei kerro niinkään soveliaisuudesta, vaan mahdollisesti vaarallisesta tiedon köyhyydestä lukijoiden parissa.¹⁷ Okon mukaan kärsimyksen esittämisellä saatetaan saada ihmiset liikkeelle, ja hyvästä syystä, mutta se menee tavallaan osaksi elämystehtailuksi, viihteeksi. Hänen mukaansa meidän nautintoa hakevassa yhteiskunnassamme ihmiset kärsivät kovasti, kun ei ole kivaa ja tämän hän tunnistaa myös itsessään, mutta yleismaailmallinen myytti kärsivästä taiteilijasta on ”perseestä” ja kärsimys itsessään yliarvostettua taiteessa. Rusi

¹⁴ Sontag 2003, 91.

¹⁵ Moeller 1998, 2.

¹⁶ Moeller 1998, 51-53.

¹⁷ Taylor 1998, 11.

sanoo, että kärsimystä tapahtuu hyvin eri mittakaavoissa. Vaikka negatiiviset kokemukset rakentavat psyykettä, mutta jos kärsimys syntyy jatkuvasta elämästä kamppailusta, niin se ei ole hyvästä. Hän kuitenkin huomauttaa, että lintukodosta tarkasteltuna ja pummulissa kasvaneena ei varmasti ymmärrä väkivaltaa ja kärsimystä samalla tavalla, kuin joku huonommissa oloissa asuva. Tähän liittyen Pälviranta mainitsi keskustelussa, että kärsimys on yksilöllistä, eikä yhden kärsimyksiä voi suhteuttaa toisen. Kuvissa ja kuvataiteessa on eri rekisterin kärsimyksiä, hän sanoo, ja tämän takia kärsimyksen laadut ja luonteet säilyvät siellä. Niiden painoarvoa hän ei kuitenkaan halua vertailla. Kärsimystä ja kipua on vaikea viestiä ja verifioida, siksi se on Pälvirannasta taiteelle hyvä aihe. Hän toi kuitenkin keskustelussa esiin, että verrattuna nähtyjen kuvien määrään, näemme todellisia väkivallan kuvia todella vähän. Enemmän kuin turtumus, haitallista saattaa olla se, että väkivaltainen fiktio määrittelee todellisuutta. Eli meille saattaa syntyä esimerkiksi pelien kautta fiktion perustava käsitys väkivallasta, jolla ei ole mitään tekemistä todellisuuden kanssa ja on täysin virheellinen. Okko epäili myös, että tallainen vaara on olemassa, eikä sitä välttämättä ymmärretä. Hänen nähdäkseen esimerkiksi juuri pelimaailma on saanut ympärilleen yhteiskunnallisen kontekstin, joka tekee siitä yleisesti hyväksyttyä.

4.3 Taide ja muut toimet

Kaikki me osallistumme jollain tavalla väkivaltaisuuksiin elämämme aikana, usein ajattelematta tai huomaamattamme. Kuten Pälviranta keskustelussa sanoi, me voimme kasvattaa itseämme sukupolvi sukupolven jälkeen irti vahingollisista systeemeistä. Hän uskoo, että voimme biologiallemme jotain, ja minä haluan myös uskoa näin.

En kuitenkaan usko, että kaikki väkivalta on lähtökohtaisesti kielteistä, ainakaan ihmiselämän kannalta. Tähän päätelmään voimme tulla helposti uskomalla Yuval Hararin näkemystä, jossa sosiaaliset normit ylläpitävät yhteisiä myyttejä aina Hammurabin laista ihmisoikeuksiin, joiden perustalle taas rakentuvat yhteistoimintaverkostot – kuvitteelliset järjestelmät – kuten Babylonia tai nyky-yhteiskunta.¹⁸ Näiden järjestelmien ylläpitäminen vaatii väkivaltaa ja pakottamista, rangaistuksia, poliisia, oikeuslaitosta, vankiloita, armeijaa ja niin edelleen. Väkivalta voi olla myös nautinnollista ihmiselle, tästä ovat todisteena muun muassa lukuisat väkivaltaviihdettä tarjoavat pelit, elokuvat ja kirjat. Aiemmin luvussa kolme kerroin myös vapaaottelun hyvistä puolista, tämän näkemyksen jakaa myös

¹⁸ Harari 2011, 125-131.

Teemu Mäki, joka toteaa, että tämänkaltainen itsetarkoituksellinen väkivalta saattaa olla elämäkokemusta rikastuttavaa.¹⁹ Se mitä tällä tahdon sanoa, on ettei meidän pitäisi kategorisesti lähteä ”kieltämään” väkivaltaa, vaan pyrkiä ymmärtämään paremmin mikä siitä on haitallista ja vahingollista, mistä se johtuu ja miten voisimme pyrkiä siitä eroon.

Kukaan meistä ei varmastikaan pysty suoraan sanomaan saako joku teoksistamme pontta toimia jollain tavalla oikein, mutta ehkä ne voivat näyttää, että joku on kiinnostunut näistäkin aiheista ja nyrjäyttää ajattelemaan asiaa hieman eri kantilta. Jos ei muuta, niin taiteen tekeminen vaikuttaa varmasti ainakin tekijänsä maailmankuvaan ja edistää osaltaan sen muodostumista. Miten tämä sitten aktualisoituu teoksista yleisölle, on aina epävarmaa ja riippuvainen myös katsojasta. Slavoj Žižek pohtii kuitenkin osuvasti, onko taiteellisen kuvauksen vaarana, että taannumme vain miettimään ja jätämme kiireellisen tarpeen toimia kuvattujen kauheuksien poistamiseksi?²⁰ Keskustelujen ja sen kirjallisen materiaalin perusteella mitä olen lukenut, olen entistä vakuuttuneempi siitä, että kaikki toimet, mukaan lukien taiteellinen kuvaus, ovat toimia jolla kauheuksia voidaan poistaa ja ei toivottua väkivaltaa sekä kärsimystä pystytään vähentämään.

Tähän päättyy myös Žižek, joka kehottaa ennen kaikkea opiskelemaan taustalla olevia syitä.²¹ Mielestäni näkemystä, jonka mukaan lukeminen kasvattaa empatiakykyä ja ymmärrystä, voitaisi soveltaa myös taiteen katsomiseen. Tätä positiivista ajatusmallia tukee myös Timo Honkelan ajatus kategorisen ajattelumallin purkamisesta tekoälyn avulla. Tällöin ei kilpailtaisi useiden väitteiden tai mielipiteiden kesken, kenen väite on totta ja kuka on oikeassa tai väärässä, vaan otettaisiin kaikki ilmaisut huomioon ja rakennettaisiin niiden avulla kokonaiskuva.²² Näen tämän olevan yhtä lailla samaa asiaa ja relevanttia myös taiteessa, niin väkivalta- kuin muunkin kuvaston ja ilmaisun osalta. Vaikka tämä ajatus tulee tieteen kentältä, se soveltuu mielestäni myös taiteen katsomiseen ja arvottamiseen. Meillä ei ainakaan vielä ole tekoälyä apunamme, mutta jos taidetta katsotaan Teemu Mäen toivomalla intensiteetillä ja hartaudella, jolloin läsnäolo, ulospäin-

¹⁹ Mäki 2009, 64.

²⁰ Žižek 2008, 13.

²¹ Žižek 2008, 16.

²² Honkela 2017, 109.

suuntautuminen ja halu muistaa, tiedostaa ja ymmärtää varmasti laajentavat näkökulmaamme ja syventävät ymmärrystämme kokonaiskuvasta niin taiteessa kuin elämässäkin.²³

Aiempi viittaukseni Honkelaan liittyi hänen kirjaansa *Rauhankone*, se saattoi vaikuttaa hieman kaukaa haetulta.²⁴ Pidän kuitenkin Honkelan ajatusmaailmasta ja siitä, miten hän haluaisi hyödyntää tekoälyä konfliktien ratkaisussa. Vaikka tällä ei ole suoraa yhteyttä taiteeseen ja siinä käytettyyn väkivaltakuvastoon, niin mielestäni se liittyy siihen olennaisesti. Mainitsin jo aiemmin, että motiiveihini kuuluu pyrkimys parempaan, niin ymmärryksen kuin toiminnan tasolla. Tätä edustaa sekä Honkelan tapa käsitellä asioita, että kirjan esiin ottaminen tässä vaiheessa. Uskon, että rajoja pitää ylittää, niin tieteen ja taiteen tekemisen kuin tutkimuksenkin sisällä, sillä vain laaja-alaisella ymmärryksellä asioista meidän on mahdollista puuttua epäkohtiin riittävällä näkemyksellä ja toivoa että pysymme vaikuttamaan. Pälviranta huomautti keskustelussamme, että välillä puhutaan tutkijoista, jotka eivät sano oikein mitään, ja sille on hyvä syy: Kun heillä on niin monitahoinen ymmärrys jostain asiasta, ei siitä voi sanoa mitään yksiotsikkoista, jonka voisi tiivistää kivasti klikkiotsikkoon. Vaikeisiin kysymyksiin ei ole helppoja vastauksia.

²³ Mäki 2018, 229.

²⁴ Honkela 2018.

5 LOPUKSI

5.1 Vastauksia kysymyksiin

Miksi väkivalta ja kärsimys kiinnostavat taiteentekijöitä, tavoittelevatko he jotain tämän kuvaston ja teeman käyttämisellä ja mitä he ajattelevat sen antavan katsojalle?

Olen pohtinut tätä lopputyössäni omalta osaltani ja avasin myös muiden taiteilijoiden näkemyksiä. Voisi sanoa, että me näemme väkivallan olevan joko itsemme tai koko maailman kannalta sen verran tärkeä aihe, että sitä on edelleen syytä tarkastella taiteen keinoin ja muutoinkin pohtia kriittisesti. Haluamme taiteemme kautta tuoda asian esiin myös muille ja vaikka emme juuri mieli yleisön reaktiota taidetta tehdessämme, toivomme, että se kykenee jollain tavalla koskettamaan, herättämään ajatuksia tai avaamaan uusia näkökulmia. Väkivallan kaltaisten hankalien asioiden tarkastelu on olennaista myös sen kannalta, että voimme katsoa maailmaa avoimesti ja pyrkiä puuttumaan ongelmiin ajoissa ennen kuin ne eskaloituvat täysin peruuttamattomiksi.

Väkivallan ja kärsimyksen kriittinen tarkasteleminen koettiin siis tarpeelliseksi, mutta osittain myös raskaaksi ja vaikeaksi, etenkin uutisten käyttämän kuvituksen osalta. Miten uutisten ja viihteen käyttämä väkivaltakuvasto poikkeaa taiteessa käytetystä? Olen lähestynyt asiaa eniten niiden ongelmallisuuden kantilta. Taidetta ei nähty samalla tavalla turruttavana tai uuvuttavana kuin esimerkiksi uutisten väkivaltakuvastoa. Fiktiossa haasteena nähtiin sen todellisuutta määrittelevä mahdollisuus eli jos fiktiota aletaan vertaamaan todellisuuteen, käsitys todellisesta väkivallasta saattaa vääristyä täysin. Taiteen osalta keskustelua oli muun muassa väkivallan estetisoimista, missä on sopivuuden raja? Lähtökohtaisesti kaikki olivat sitä mieltä, että taiteilijan ei pidä ainakaan varoa yleisön reaktioita taidetta tehdessään.

Miten universaalien käsitteiden, kuten ihmisyyden, elämän arvojen ja kivun tarkastelu, onnistuu väkivallan tai kärsimyksen kautta? Kuvataide todettiin hyväksi välittäjäksi kärsimyksen ja kivun esittämiselle, sillä ne ovat yksilöllisiä kokemuksia, ja niitä on hankala viestiä tai todentaa.

Jokaisella on omat tapansa tehdä taidetta ja tämä heijasteli myös näkemykseen siitä, että toimiiko suoran väkivallan näyttäminen paremmin kuin kulttuurinen väkivallan kuvaus. Kaikki uskoivat kuitenkin taiteen mahdollisuuteen vaikuttaa yhteiskuntaan alkutuotantona. Yhdenkin oikean katsojan kautta vaikutus saattaa levitä muita kanavia pitkin yhtenä sysäyksenä laajemmassa liikkeessä.

5.2 Miten jatkan aiheesta

Mikään taide ei kuitenkaan toimi, ellei sillä ole yleisöä. Vaikka joillakin keskusteluissa mukana olleilla taiteilijoilla on taiteelleen oma kohtaajakuntansa, minua asia vielä askarruttaa. Kuten aiemmin mainitsin, Okko epäili, että sellaiset henkilöt, joiden olisi hyvä näitä asioita pohtia, tuskin päätyvät taidenäyttelyyn. Olen tästä täysin samaa mieltä ja haluaisinkin yleisöksi enemmän ihmisiä, jotka eivät yleensä taidetta katsele. Muiden tavoin, en ajattele yleisöä aktiivisesti silloin kun teen taidetta, mutta muulloin se on kyllä mielessä. Vuonna 2016, pyrin tarttumaan tähän ongelmaan tavalla, joka pakottaa minut siteeraamaan Francis Baconia: Jos vuori ei tule Muhammedin luo, Muhammed menee vuoren luo. Vein taidettani, jossa käsittelin vapaaottelua Kaapelitehtaalle lajin tapahtumaan, yleisön ja harrastajien pariin. En voi sanoa, että tämä oli mikään huikea menestys, mutta tiedän ainakin paremmin, miten asioita ei kannata tehdä, kun seuraavan kerran pyrin tekemään jotain vastaavaa. Ja kyllä, tämänkin suhteen olen vakuuttuneempi, että näin juuri minun tulee menetellä. Enkä tarkoita, etten jatkossa haluaisi pitää näyttelyitä gallerioissa tai muissa vakiintuneissa taidetiloissa, sillä alkutuotannon ajatus sai myös lisää vahvistusta. Haluan kuitenkin myös jatkossa yrittää etsiä keinoja löytää uusia yleisöjä, kuten pop-taiteilijat aikoinaan.

Väkivalta tulee olemaan teoksissani läsnä myös tulevaisuudessa, sillä tämän opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut näkemystäni, että aiheesta riittää ammennettavaa ylen määrin. Taiteilijoiden kanssa käydyt keskustelut ovat antaneet minulle uusia näkökulmia ja avanneet omiani paremmin. Hyvinä esimerkkeinä näistä toimivat Okon huomio kuplautumisen vaarallisuudesta ja Pälvirannan näkemys siitä, että pystyisimme kasvattamaan itseämme pois vahingollisista käytännöistä. Nämä ajatukset rohkaisevat minua jatkopyrkimyksiin ja toivon, että saan tämän näkymään jo lopputyönäyttelyn yhteydessä.

Taiteellisessa opinnäytetyössäni jatkan vapaaottelun käsittelemistä, mutta tarkoitukseni on tätä kautta tuoda esiin väkivallan teemaa myös laajemmin. Kuten aiemmin mainitsin,

olen käsitellyt kyseistä aihetta jo aiemmissa teoksissa ja miettinyt eteenpäin siirtymistä, mutta en ole päässyt aiheen käsittelyllä vielä siihen ytimeen, mitä jollain tasolla etsin. Se liittyy ihmisen käyttäytymiseen (mukaan lukien omaani) ja tapaan käyttää väkivaltaa eri muodoissa. En usko väkivallattomiin utopioihin ja väkivallan täydelliseen häviämiseen tai siihen, että se edes olisi tarpeellista. Vapaaottelu kiinnostaa minua, koska siinä osanottajat vapaaehtoisesti altistuvat voimakkaalle henkiselle paineelle ja ruumiilliselle väkivalalle, jota käyttävät myös itse. Kamppailulajit ovat yksi niistä harvoista tilanteista, joiden äärellä väkivaltaa katsotaan ja harjoitetaan yksilöiden välillä molempien osapuolien yhtenäisellä sopimuksella. Tämä on kiinnostavaa sekä siihen osallistuvien että sitä katsovien näkökulmasta. Lopputyönäyttelyssä tarkastelen yleensä hetkeä, jolloin isku otetaan vastaan, häviävää osapuolta tai hetkeä ottelun jälkeen. Toivon, että se antaa minulle ja katsojallekin jotain.

LÄHTEET

Honkela T. 2017, Rauhankone, Helsinki: Gaudeamus Oy.

Klein N. 2018, Kun Ei Ei Riitä -vastaisu sokkipolitiikalle, Helsinki: Into Kustannus Oy.

Krug E.G., Dahlberg L.L., Mercy J.M., Zwi A.B. & Lozano R. 2005, Väki­valta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Moeller S.D. 1999, Compassion fatigue: How the media sell disease, famine, war and death, New York: Routledge.

Mäki T. 2009, Näkyvä pimeys – esseitä taiteesta, filosofiasta ja politiikasta, Juva: WS Book-well Oy.

Mäki, T. 2017. Taiteen tehtävä. Esseitä. Helsinki: Into.

Nixon R. 2011, Slow Violence and the Environmentalism of the Poor, Cambridge: University Press.

Pälviranta H. 2012, Todentuntua galleriassa, Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Rosling H. Rosling O, Rosling Rönnlund A, 2018, Faktojen maailma, Helsinki: Otava.

Sontag S. 2004, Regarding the Pain of Others, London: Penquin Books.

Taylor J. 1998, Body Horror. Photojournalism, catastrophe and war, New York: New York University Press.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Žižek S. 2008, 2009, Väki­valta, Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Nemo.